

Samsun İlinde Kırsal Göç Üzerinde Etkili Olan Faktörler¹

Ahmet YULAFCI², Murat SAYILI³

Özet

Bu çalışma; Samsun'da kırsal kesimden şehirlere doğru gerçekleşen göç üzerinde etkili olan faktörleri tespit etmek amacıyla yürütülmüştür. Bu amaçla köyde oturan hanelerle köyden göç eden haneler; yaş, nüfus, eğitim, gelir kaynakları ve mal varlıkları yönünden karşılaştırılmıştır. Araştırmada gerekli olan veriler 8 ilçeye bağlı 32 köyde 256 haneden anket yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; göç eden hane reislerinin yaş ortalaması 43 iken köyde oturanlarınkı 52'dir. Göç edenlerin hane nüfusları 4,44 olup köyde oturanlarınkı 5,46'dır. Göç eden hane reislerinin eğitim düzeyleri ise daha yüksektir. Köyde oturan hanelerin tarım dışı gelir kaynakları, bina, alet-makine, arazi ve hayvan varlıkları göç edenlerden daha fazladır. Köyde oturanlarda hane başına 36 dekar arazi düşerken göç edenlerde bu miktar 10 dekadır. Genç nüfusun göç hızını azaltmak için köylerde yaşam şartları iyileştirilmeli ve köyde yaşayanların gelir düzeyini artırıcı çalışmalara ağırlık verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Tarım, Köy, Kırsal, Nüfus, Samsun

Factors Affecting Rural Migration in Samsun Province

Abstract

This study is conducted to determine the factors affecting migration from rural areas towards cities in Samsun. For this purpose, citizens residing in the village and village households that have migrated were compared in terms of age, population, education, income sources and assets. The data required for this study were obtained through a survey which is conducted in 8 towns, 32 villages and 256 dwellings. The results revealed that the average age of heads of households are 43 for migrated citizens and 52 for the residents of villages. Average household population is 4,44 for migrated citizens while it is 5,46 for residents of village. Education level of migrated citizens is higher. Non-agricultural income, buildings, tools, machinery, land and animal assets of residents of the village households are more than migrating households. Households living in villages have 3,6 hectares of land while migrated households have 1,0 hectare. In order to reduce migration rate of young people, living standards should be improved and the activities to increase the income level of people living in the village should be focused on.

Keywords: Migration, Agriculture, Village, Rural, Population, Samsun

¹ Bu makale, doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

² Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çankırı-TÜRKİYE
E-posta: ahmetyulafci@mynet.com

³ Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Tokat-TÜRKİYE
E-posta: muratsayili@yahoo.com, murat.sayili@gop.edu.tr

Giriş

Göç; “*ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi*” olarak tarif edilmektedir (Anonim, 2011a). Kırsal göç ise; “*köy, bucak, belde vb. kırsal yerleşmelerden şehirlere doğru gerçekleşen nüfus hareketlerini*” ifade etmektedir (Gürbüz ve Karabulut, 2008).

1927 yılında yapılan nüfus sayımında, Türkiye nüfusunun ancak $\frac{1}{4}$ 'ünün şehirlerde, $\frac{3}{4}$ 'ünün ise kırsal kesimde yaşadığı tespit edilmiştir. Bu durum 1950'li yıllara kadar fazla bir değişiklik göstermemiştir (Yenigül, 2005). Türkiye'de 1950'lilerden itibaren sanayinin gelişmesine paralel olarak kırsal kesimden kentlere iç göçler başlamıştır. Kırdaki nüfus artışı, tarımda makineleşme, mevcut toprakların miras yolu ile parçalanması gibi faktörler kırsal alanda işsizliğe yol açmış, bu da göç olgusunu hızlandırmıştır (Bahar ve Bingöl, 2010).

Türkiye'de 1995-2000 yılları arasındaki dönemde şehirlerarası göçün en önemli sebebi olarak “*iş arama ve bulma*” görülmektedir. Göç eden nüfusun %20'si iş arama-bulma ve %13'ü tayin ve atama nedeniyle göç etmiştir. Eğitim nedeniyle göç edenler %12 iken, aile fertlerinden birine bağımlı olarak göç edenler %26, güvenlik nedeniyle göç edenler ise %1'dir (Bahar ve Bingöl, 2010). Sanayi ve hizmet sektörlerinin işgücü talebi dışında, kırdan kente göçü hızlandıran diğer faktörler ise; kırsal alanlarda yaygın olan yoksulluk, tarım dışı alanlardaki iş imkânlarının yetersiz olması, tarım topraklarının büyük bir kısmının sulanamaması, tarım alanlarındaki parçalı ve küçük yapı, köylerdeki altyapı yetersizlikleri ile temel kamu hizmetlerinin yeterli bir şekilde ulaşmamasıdır (Anonim, 2010a).

Kırdan kente göçe neden olan faktörlerin başında yeterli arazi, hayvan, alet-makine gibi imkânlarla dolayısıyla yeterli geçim kaynağına sahip olmamak gelmektedir. Akış ve Akkuş (2003), Güneydoğu Anadolu Projesi'nin Şanlıurfa ilindeki göçe etkisini ortaya koymak için yaptıkları çalışmada, göç hareketlerinin nedenlerini sırasıyla; iş bulmak, daha iyi yaşamak, topraksızlık ve eğitim olarak belirtmişlerdir. Gürbüz (2007), Adana'nın Yüreğir ilçesine olan göçlerde; %84 oranında toprak yetersizliği, sulanabilen alanların yetersiz olması, mevsimlik işsizlik gibi ekonomik faktörlerin, %13 oranında ise eğitim ihtiyacının rol oynadığını saptamıştır.

Türkiye'de belde ve köylerde yaşayan nüfus azalmaya devam etmektedir. Beldelerdeki nüfus büyüklüğü 2000 yılında 4147 kişi iken 2007 yılında 3885 kişiye, köy nüfusları ise 410 kişiden 350 kişiye düşmüştür. Kırsal alanda, nüfus artışıyla birlikte hane başına düşen tarım arazilerinin azalması ve tarımda makineleşme sonucu ortaya çıkan işgücü fazlalığı kırdan kente göç hareketlerini hızlandıran en önemli unsurlardır (Anonim, 2010b).

Samsun ilinde 1990 yılında 633 845 olan köy nüfusu 2000 yılında 573 883'e ve 2010 yılında ise 436 117'ye düşmüştür. Ayrıca 2000-2010 döneminde Asarcık dışında bütün ilçelerin köy nüfusları azalmıştır (Anonim, 2011b). Samsun ilinin en fazla göç veren iller arasında yer alması [ildeki Net Göç Hızı; 2009-2010 yıllarında -%7,5, 2010-2011 yıllarında -%6,6 ve 2011-2012 yıllarında -%7,4'tür] (Anonim, 2014) nedeniyle kırsal göçün nedenleri ortaya koymak ve tarımsal potansiyeli oldukça yüksek olması yönüyle de göçün tarıma etkilerini tespit etmek için araştırma alanı olarak seçilmiştir.

Geçmişte oldukça popüler olan göç konusunda 1990 sonrasına ait yeterli istatistikî veri ve akademik çalışma bulunmamaktadır (Bahar ve Bingöl, 2010). Araştırma alanının da içerisinde yer aldığı Karadeniz Bölgesi'nde göç ile ilgili çalışmalar oldukça azdır (Anonim, 2006; Yılmaz, 2010; Özyazıcı vd., 2011). Çalışmada köyde oturan hanelerle göç eden haneler yaş, nüfus, eğitim, mal varlığı vb. yönleriyle karşılaştırılmış olup Türkiye'de bu yöntemle yapılmış kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma ile göç konusunda mevcut bilgi birikimine katkıda bulunarak araştırmacı, yayımcı, karar alıcı ve diğer kesimlere yapacakları faaliyetlerde yol göstermek amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Materyal

Araştırmanın ana materyalini, 2012 yılında Samsun iline bağlı bazı ilçelerdeki köylerden anket yoluyla elde edilen veriler oluşturmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili resmi kurumların kayıt ve istatistikleri, araştırma raporları ve yayınlardan da yararlanılmıştır.

Yöntem

Araştırmada örnekleme yöntemlerinden "*Küme (Cluster) Örnekleme Yöntemi*" kullanılmıştır. Küme Örnekleme Yöntemi; "*kümeyle ait çerçeve listesinin belli olmadığı ve bu listenin sağlanmasının masraflı olduğu ve basit tesadüfi örneklemede seçilen birimlerin dağınık ve birbirinden uzak olduğu durumlarda kullanılan, uygulamada kolaylık sağlayan bir örnekleme yöntemidir*". Bu yöntemde popülasyon, cluster denilen alt setlere (öbeklere) ayrılır. Alt setler popülasyondaki varyasyonu yansıtmak üzere mümkün olduğu kadar birbirine benzer şekilde düzenlenir (Arıkan, 2007).

Yapılan bu çalışmada Samsun ili; iç kesim ve sahil kesimi olmak üzere iki farklı kümeye ayrılmış ve buralardan seçilen ilçelerde anket çalışması gerçekleştirilmiştir:

- Sahil kesiminden seçilen ilçeler; Terme, Çarşamba, Bafra ve Ondokuzmayıs,

- İç kesimden seçilen ilçeler ise; Kavak, Ladik, Asarcık ve Vezirköprü'dür.

Seçilen ilçeler; hem Samsun ilini temsil edebilecek özellikte nüfusu, köy sayısı ve tarım potansiyeli yüksek olan ve hem de köyden kente göçün yaşandığı ilçelerdir. Bu ilçelerin her birinden göçle nüfusu azalan, aynı zamanda belli bir nüfus ve tarım potansiyeli olan dörder adet köy/belde seçilmiş olup, sonuçta toplam 32 yerleşim biriminde anket çalışması yapılmıştır. Seçilen yerleşim birimlerinin 4'ü belde belediyesi ve diğerleri köy niteliğinde olup, değerlendirmelerde köy-belde ayrımı yapılmamış, hepsi *köy* olarak adlandırılmıştır.

Her köyde 2 farklı içerikte anket yapılmıştır:

- Birinci ankette; halen köyde oturan hanelerin yaş, nüfus, eğitim, gelir ve mal varlığı gibi özellikleri incelenmiş, bu anketten her köyde dörder adet olmak üzere 32 köyde toplam 128 adet anket yapılmıştır. Anket yapılan haneler tesadüfî olarak tespit edilmiştir.
- İkinci ankette ise köyden göç etmiş hanelerin yaş, nüfus, eğitim, gelir ve mal varlığı gibi özellikleri incelenmiş, bu anketten de her köyde dörder adet olmak üzere 32 köyde toplam 128 adet anket yapılmıştır. Bu anketler, göç eden kişilerin halen köyde oturan baba, kardeş gibi akrabaları veya o kişileri iyi tanıyan komşu ve tanıdıkları ile yapılmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler öncelikle “*iç kesim*”, “*sahil kesimi*” ve “*il geneli*” olmak üzere üç ana grup altında toplanmıştır. Daha sonra iç kesim ile sahil kesimi ve köyden göç edenlerle köyde oturanlar arasında karşılaştırmalar yapılarak aradaki benzerlik, farklılık ve ilişkiler ortaya konulmuştur. Araştırmada elde edilen veriler aralık ve oran düzeyinde olduğunda parametrik testlerden bağımsız örneklem t-testi ve Pearson korelasyon analizinden; sınıf ve sıra düzeyinde olduğunda ise non-parametrik testlerden ki-kare bağımsızlık testi ve Spearman korelasyon analizinden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programında %5 ve %1 önem seviyesinde analiz edilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Nüfus Özellikleri

Köyde oturan hane reisleri ile göç eden hane reislerinin yaşı ve hane nüfusları Tablo 1'de verilmiştir. Burada köyde oturan hane reislerinin yaşlarının göç edenlerden daha yüksek olduğu görülmektedir. İl geneli için yapılan t-testi sonuçlarına göre, hane reislerinin yaşları yönünden köyde oturan ve köyden göç edenler arasındaki fark istatistikî olarak önemlidir ($t=5,433$; $p<0,01$). Köyde oturanlarla göç edenler karşılaştırıldığında hane

reisinin yaşı ile göç eğilimi arasında negatif bir korelasyon olduğu görülmektedir ($r=-0,356$; $p<0,01$). Yaşlı hane reislerinin köye daha fazla adapte olduğu ve risk almaktan daha fazla kaçındıkları görülmektedir. Hanelerin nüfuslarına bakıldığında ise köyde oturanların nüfusu göç edenlerden %19 daha fazladır. İl genelinde yapılan t-testi sonuçlarına göre, hanelerin nüfusu yönünden köyde oturan ve köyden göç edenler arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t=3,643$; $p<0,01$). Hanenin nüfusu ile göç davranışı arasında belli ölçüde negatif bir korelasyon olduğu görülmektedir ($r=-0,223$; $p<0,01$). Yaşlı genç hane reislerinin nüfusu daha az olmakta ve bunlar göç kararını daha kolay alabilmektedirler.

Tablo 1: Hane Reislerinin Yaşı ve Hane Nüfusu

| Yaş ve Nüfus | Bölgeler | | | | İl Geneli | |
|--------------------------|--------------|----------|--------------|----------|--------------|----------|
| | İç kesim | | Sahil kesimi | | | |
| | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden |
| Hane reisinin yaşı (yıl) | 52,08 | 42,95 | 52,02 | 43,75 | 52,05 | 43,35 |
| Hanelerin nüfusu (kişi) | 5,75 | 4,55 | 5,17 | 4,33 | 5,46 | 4,44 |

Karabulut ve Polat (2007), yaş ve hanedeki kişi sayısı arttıkça göç etme düşüncesinin azaldığını belirtmektedirler. Pazarlıoğlu (2007), İzmir'e göç edenleri incelediği çalışmada; yaş ilerledikçe göç eğiliminin azaldığını, eğitim arttıkça ise arttığını kaydetmektedir. Gişi (2007), Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesinde yaptığı çalışmada nüfusu az olan hanelerin göçe daha fazla katıldığını tespit etmiştir.

Samsun genelinde köyde oturan hanelerde hane reislerinden yalnızca okur-yazar olanların ve ilkokul mezunlarının oranı köyden göç edenlerden 1,3 kat, yüksekokul mezunlarının oranı ise 1,7 kat daha fazladır (Tablo 2). Göç edenlerde okur-yazar olmayanların oranı köyde oturanlara göre 2,1, ortaokul mezunlarının oranı 1,3, lise mezunlarının oranı ise 4,3 kat daha fazladır.

Yapılan ki-kare analizi sonucunda, göç edenlerle köyde oturanlar arasındaki eğitim seviye farkı istatistikî açıdan önemli bulunmuştur ($\chi^2=16,059$; $p<0,01$). Köyden göç edenlerle köyden oturanlar arasındaki eğitim seviye farkları iç kesimde sahil kesimine oranla daha fazladır. Hane reisinin eğitim seviyesi arttıkça göç etme eğilimi de artmaktadır ($r=0,153$; $p<0,05$). Bu durum eğitim seviyesinin yaşı genç hane reislerinde daha yüksek olması ($r=-0,393$; $p<0,01$) ve gençlerin de yeniliklere daha açık olmaları ile izah edilebilir.

Karabulut ve Polat (2007), eğitim düzeyi arttıkça göç etme düşüncesinin arttığını belirtmektedirler. Cengiz ve Baydur (2010), Türkiye'de kırsal

kesimde eğitim imkânlarının artmasının tarımdaki istihdamı azalttığını bunun da göçü teşvik ettiğini ifade etmektedirler. Gişi (2007), Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesinde yaptığı çalışmada göç edenlerin eğitim seviyesinin köyde kalanlardan daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Tablo 2: Hane Reislerinin Eğitim Durumu (%)

| Eğitim Durumu | Bölgeler | | | | İl Geneli | |
|--------------------|--------------|----------|--------------|----------|--------------|----------|
| | İç kesim | | Sahil kesimi | | | |
| | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden |
| Okur-yazar olmayan | 0,00 | 0,00 | 1,56 | 3,13 | 0,78 | 1,56 |
| Okur-yazar | 6,25 | 0,00 | 4,69 | 7,80 | 5,47 | 3,91 |
| İlkokul | 87,50 | 56,25 | 67,18 | 67,19 | 77,34 | 61,72 |
| Ortaokul | 4,69 | 12,50 | 10,94 | 7,81 | 7,81 | 10,16 |
| Lise | 0,00 | 31,25 | 9,38 | 9,38 | 4,69 | 20,31 |
| Yüksekokul | 1,56 | 0,00 | 6,25 | 4,69 | 3,91 | 2,34 |

Tarım dışı gelir kaynaklarına sahip olma oranı köyde oturan hanelerde göç edenlerden 4,8 kat daha fazladır (Tablo 3).

Tablo 3: Hanelerin Köyde Tarım Dışında Bir Gelir Kaynağı Olup Olmadığı (%)

| TARIM DIŞI GELİR DURUMU | BÖLGELER | | | | İl Geneli | |
|-------------------------|--------------|----------|--------------|----------|--------------|----------|
| | İç kesim | | Sahil kesimi | | | |
| | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden |
| Evet | 51,56 | 14,06 | 53,13 | 7,81 | 52,34 | 10,94 |
| Hayır | 48,44 | 85,94 | 46,88 | 92,19 | 47,66 | 89,06 |

Hanelerin köyde tarım dışında bir geliri olanların oranı iç kesimde 3,6 kat, sahil kesiminde ise 6,8 kattır. Tarım dışı gelir kaynakları arttıkça köyde oturma oranı da artmaktadır ($r=0,445$; $p<0,01$). Karabulut ve Polat (2007), gelir düzeyi arttıkça göç etme düşüncesinin azaldığını belirtmektedirler.

Mal Varlığı

Bütün bina türlerinde köyde oturan hanelerin bina sahibi olma oranı göç eden hanelerden daha yüksektir (Tablo 4). Köyde oturan hanelerin bina sahibi olma oranı il genelinde göç edenlerden ev varlığında 1,8 kat, ahırda 2,3 kat, samanlık-yem depolarında 3,4 kat, ambarda 3,2 kat ve işyerlerinde

ise 1,4 kat daha yüksektir. Göç edenlerle köyde oturanlar arasındaki köyde oturanların lehine olan bu fark; ev, ahır ve samanlık-yem deposu gibi yapılarda iç kesimde; ambarda ise sahil kesiminde daha yüksektir. Yalnızca işyeri sayısında, iç kesimde, göç edenler köyde oturanlardan daha yüksektir. Bu durum, iç kesimdeki göç edenlerin sahil kesimindekilere göre köyde kalanlardan maddi açıdan daha zayıf olduklarını göstermektedir. Gişi (2007), Gökşun ilçesinde yaptığı çalışmada köylerde oturanların %73'ünün, göç edenlerin ise %43'ünün ev sahibi olduklarını ifade etmektedir.

Tablo 4: Bina Sahibi Hane Oranları (%)

| Bina Türleri | Bölgeler | | | | İl Geneli | |
|-----------------------|--------------|----------|--------------|----------|--------------|----------|
| | İç kesim | | Sahil kesimi | | | |
| | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden |
| Ev | 96,88 | 42,19 | 98,44 | 68,75 | 97,66 | 55,47 |
| Ahır | 90,63 | 28,13 | 79,69 | 46,88 | 85,16 | 37,50 |
| Samanlık-yem deposu | 79,69 | 20,31 | 62,50 | 23,44 | 71,09 | 21,88 |
| Ambar | 40,63 | 15,63 | 31,25 | 7,81 | 35,94 | 11,72 |
| Dükân, atölye, işyeri | 1,56 | 4,69 | 9,38 | 3,13 | 5,47 | 3,91 |

Samsun genelinde köyde oturan hanelerin göç edenlere göre;

- Ev sayısı 1,7 kat,
- Ahır sayısı 2,2 kat,
- Samanlık-yem deposu sayısı 3 kat,
- Ambar sayısı 3 kat,
- İşyeri sayısı ise 1,7 kat

daha fazladır (Tablo 5). Yapılan t-testi sonuçları, Samsun genelinde köyde oturan hanelerle göç eden hanelerin bina sayıları arasındaki farkın; istatistiksel olarak da anlamlı olduğunu göstermektedir. Örneğin; ev varlığında ($t=8,071$; $p<0,01$), ahır varlığında ($t=8,865$; $p<0,01$), samanlık-yem deposu varlığında ($t=8,609$; $p<0,01$), ambar varlığında ($t=4,689$; $p<0,01$).

Bina sayıları arasındaki fark ev, ahır, ağıl, samanlık-yem deposu ve ambarda iç kesimde, işyerlerinde ise sahil kesiminde daha fazladır. Hane reislerinin bina varlığı arttıkça köyde oturma oranı da artmaktadır. Yapılan Spearman korelasyon analizi sonuçlarına göre, köyde oturma ile hanelerin sahip olduğu;

- Ev sayısı arasında pozitif ($r_s=0,483$; $p<0,01$),
- Ahır sayısı arasında pozitif ($r_s=0,487$; $p<0,01$),
- Samanlık-yem deposu sayısı arasında pozitif ($r_s=0,485$; $p<0,01$),
- Ambar sayısı arasında pozitif ($r_s=0,283$; $p<0,01$)

yönde bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle bina varlığı arttıkça köyden göç etme oranı da azalmaktadır.

Tablo 5: Hane Başına Düşen Bina Sayıları (adet/işletme)

| Bina Türleri | Bölgeler | | | | İl Geneli | |
|------------------------|--------------|----------|--------------|----------|--------------|----------|
| | İç kesim | | Sahil kesimi | | | |
| | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden |
| Ev | 0,97 | 0,42 | 0,98 | 0,73 | 0,98 | 0,57 |
| Ahır | 0,91 | 0,28 | 0,80 | 0,48 | 0,85 | 0,38 |
| Samanlık-yem deposu | 0,80 | 0,22 | 0,63 | 0,24 | 0,71 | 0,23 |
| Ambar | 0,41 | 0,16 | 0,31 | 0,8 | 0,36 | 0,12 |
| Dükkân, atölye, işyeri | 0,02 | 0,05 | 0,09 | 0,04 | 0,05 | 0,03 |

Hanelerin yüzde kaçının alet-makine sahibi olduğuna bakıldığında her iki kesimde de köyde oturan hanelerin köyden göç edenlere göre daha yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir (Tablo 6).

İl genelinde köyde oturanların alet ve makinelere sahip olma oranı köyden göç edenlere göre;

- Traktörde 3,2 kat,
- Toprak işleme aletlerinde 3,7 kat,
- Ekim-dikim makinelerinde 5,3 kat,
- Sulama ekipmanlarında 2,4 kat,
- İlaçlama aletlerinde 3,5 kat,
- Hasat makinelerinde 4,7 kat,
- Harman makinelerinde 3,7 kat

daha fazladır. Bu fark sulama ekipmanları hariç diğer bütün alet ve makinelerde iç kesimde daha fazladır. Bu durumda iç kesimdeki göç edenlerin sahil kesimindekilere göre köyde kalanlardan maddi açıdan daha zayıf oldukları sonucuna varılabilir.

Tablo 6: Alet-Makine Sahibi Hane Oranları (%)

| Alet-Makine Türleri | Bölgeler | | | | İl Geneli | |
|-------------------------------------|--------------|----------|--------------|----------|--------------|----------|
| | İç kesim | | Sahil kesimi | | | |
| | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden |
| Traktör | 73,44 | 14,06 | 71,88 | 31,25 | 72,66 | 22,66 |
| Toprak işleme aletleri (pulluk vb.) | 65,63 | 15,63 | 62,50 | 18,75 | 64,06 | 17,19 |
| Ekim-dikim makineleri | 39,06 | 6,25 | 18,75 | 4,69 | 28,91 | 5,47 |
| Sulama ekipmanları | 15,63 | 7,81 | 45,31 | 17,19 | 30,47 | 12,50 |
| İlaçlama aletleri | 40,63 | 7,81 | 57,81 | 20,31 | 49,22 | 14,06 |
| Hasat makineleri (biçerdöver vb.) | 17,19 | 3,13 | 4,69 | 1,56 | 10,94 | 2,34 |
| Harman makineleri (batöz vb.) | 14,06 | 3,13 | 3,13 | 1,56 | 8,59 | 2,34 |

Hane başına düşen ortalama alet-makine sayıları dikkate alındığında ise il genelinde köyde oturan hanelerin alet-makine varlığı köyden göç eden hanelerden;

- Traktörde 3,2 kat,
- Toprak işleme aletlerinde 3,1 kat,
- Ekim-dikim makinelerinde 5 kat,
- Sulama ekipmanlarında 2,6 kat,
- İlaçlama aletlerinde 3,3 kat,
- Hasat makinelerinde 5,5 kat,
- Harman makinelerinde 4,5 kat daha fazla olduğu belirlenmiştir (Tablo 7).

Yapılan t-testi sonuçlarına göre, il genelinde köyde oturan hanelerle göç eden hanelerin alet-makine sayıları arasındaki farkın;

- Traktörde ($t=9,151$; $p<0,01$),
- Toprak işleme aletlerinde ($t=5,480$; $p<0,01$),
- Ekim-dikim makinelerinde ($t=4,805$; $p<0,01$),
- Sulama ekipmanlarında ($t=3,178$; $p<0,01$),
- İlaçlama aletlerinde ($t=6,144$; $p<0,01$),
- Hasat makinelerinde ($t=2,775$; $p<0,01$),
- Harman makinelerinde ($t=2,196$; $p<0,05$) istatistikî açıdan önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 7: Hane Başına Düşen Alet-Makine Sayıları (adet/işletme)

| Alet-Makine Türleri | Bölgeler | | | | İl Geneli | |
|-------------------------------------|--------------|----------|--------------|----------|--------------|----------|
| | İç kesim | | Sahil kesimi | | | |
| | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden |
| Traktör | 0,73 | 0,14 | 0,72 | 0,32 | 0,73 | 0,23 |
| Toprak işleme aletleri (pulluk vb.) | 0,67 | 0,28 | 1,03 | 0,25 | 0,85 | 0,27 |
| Ekim-dikim makineleri | 0,39 | 0,08 | 0,20 | 0,05 | 0,30 | 0,06 |
| Sulama ekipmanları | 0,16 | 0,08 | 0,58 | 0,21 | 0,37 | 0,14 |
| İlaçlama aletleri | 0,41 | 0,09 | 0,58 | 0,21 | 0,49 | 0,15 |
| Hasat makineleri | 0,17 | 0,03 | 0,05 | 0,02 | 0,11 | 0,02 |
| Harman makineleri | 0,14 | 0,03 | 0,03 | 0,02 | 0,09 | 0,02 |

Bu fark traktör, ekim-dikim makineleri, ilaçlama aletleri, hasat ve harman makinelerinde iç kesimde; toprak işleme aletleri ve sulama ekipmanlarında ise sahil kesiminde daha fazladır. Yapılan Spearman korelasyon analizine göre, hane reisinin köyde oturma oranı ile hanelerin sahip olduğu;

- Traktör sayısı arasında pozitif ($r_s=0,499$; $p<0,01$),
- Toprak işleme aletleri sayısı arasında pozitif ($r_s=0,453$; $p<0,01$),
- Ekim-dikim makineleri sayısı arasında pozitif ($r_s=0,307$; $p<0,01$),
- İlaçlama aletleri sayısı arasında pozitif ($r_s=0,372$; $p<0,01$)

bir ilişki söz konusudur. Diğer bir ifadeyle, yukarıdaki varlıklar arttıkça hane reisinin köyde oturma oranı da artmaktadır. Uysal ve Aktaş (2011), 2009 yılı net göç hızı bağımlı değişken alınarak yaptıkları sıralı regresyon analizi sonucunda kullanılan bağımsız değişkenlerden “*on bin kişi başına düşen traktör sayısı*” değişkeninin modele katkısını istatistiksel olarak anlamlı bulmuşlardır.

Hanelerin ne kadarının arazi sahibi olduğuna bakıldığında her iki kesimde de köyde oturan hanelerin köyden göç edenlere göre daha yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir (Tablo 8). İl genelinde köyde oturanların arazi sahibi olma oranı köyden göç edenlere göre tarla arazilerinde 1,7 kat, çayır, otlak ve yoncalıklarda 3,4 kat ve meyve bahçelerinde 1,1 kat daha fazladır. Bu fark meyve bahçelerinde iç kesimde, çayır otlak ve yoncalıklarda ise sahil kesiminde daha fazladır.

Tablo 8: Arazi Sahibi Hane Oranları (%)

| Arazi Türleri | Bölgeler | | | | İl Geneli | |
|---------------------------|--------------|----------|--------------|----------|--------------|----------|
| | İç kesim | | Sahil kesimi | | | |
| | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden |
| Tarla arazisi | 84,38 | 48,44 | 73,44 | 42,19 | 78,91 | 45,31 |
| Çayır, otlak, yoncalıklar | 17,19 | 7,81 | 9,38 | 0,00 | 13,28 | 3,91 |
| Meyve bahçesi | 7,81 | 6,25 | 29,69 | 28,13 | 18,75 | 17,19 |

Hane başına düşen mülk arazi genişlikleri dikkate alındığında ise il genelinde köyde oturan hanelerin arazi varlığı köyden göç eden hanelerden;

- Tarla arazilerinde 3,6 kat ($t=6,544$; $p<0,01$),
- Çayır, otlak ve yoncalık arazilerde 3,2 kat,
- Meyve bahçelerinde 3,7 kat ($t=2,543$; $p<0,05$),
- Kavaklık, söğütlük vb. meyvesiz ağaçlıklarda 5,1 kat,
- Toplam arazi varlığında ise 3,6 kat daha fazladır (Tablo 9).

Yapılan t-testi sonuçlarına göre bu fark tarla arazilerinde %1 ve meyve bahçelerinde ise %5 önem seviyesinde anlamlıdır. Bu fark tarla arazisi ve toplam arazide sahil, diğerlerinde iç kesimde daha fazladır.

Hane reisinin köyde oturması ile kendisine ait (mülk) tarla arazisi varlığı arasında pozitif yönde bir ilişki vardır ($r=0,437$; $p<0,01$). Aynı şekilde köyde oturma ile çayır, otlak ve yoncalık varlığı arasında da pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir ($r=0,165$; $p<0,01$) Bu sonuçlar, arazi varlığının artmasının köyden göç etme davranışını azalttığını göstermektedir.

Tablo 9: Hane Başına Düşen Mülk Arazi Varlığı (dekar)

| Arazi Türleri | Bölgeler | | | | İl Geneli | |
|--|--------------|----------|--------------|----------|--------------|----------|
| | İç kesim | | Sahil kesimi | | | |
| | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden |
| Tarla arazisi | 29,56 | 8,73 | 23,14 | 6,08 | 26,35 | 7,42 |
| Çayır, otlak, yoncalıklar | 2,41 | 1,25 | 1,59 | 0,00 | 2,00 | 0,63 |
| Meyve bahçesi | 2,47 | 0,11 | 11,28 | 3,59 | 6,88 | 1,84 |
| Kavaklık, söğütlük vb. meyvesiz ağaçlıklar | 1,13 | 0,31 | 0,50 | 0,00 | 0,81 | 0,16 |
| Toplam | 35,57 | 10,04 | 36,51 | 9,67 | 36,04 | 10,05 |

Güreşçi ve Yurttaş (2008), Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağında yaptıkları çalışmada; sahip olunan çayır arazisi miktarı, başkasına ait arazi kullanımı, işletmelerde besicilik yapılması ve büyükbaş hayvan sayısı arttıkça göç eğiliminin azaldığını belirtmektedirler. Gürbüz ve Karabulut (2008), Türkiye’deki kırsal göçleri inceledikleri bir çalışmada; hane başına düşen arazi miktarından çok arazinin verimliliği ve üretim miktarının önemli olduğunu ifade etmektedirler.

Hanelerin hayvan sahibi olma oranlarına bakıldığında her iki kesimde de köyde oturan hanelerin köyden göç edenlere göre daha yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir (Tablo 10). İl genelinde köyde oturanların hayvan sahibi olma oranı köyden göç edenlere göre sığırlarda 2,7 kat, koyunda 3,5 kat ve arı varlığında 2,8 kat daha fazladır. Bu fark sığırlarda iç kesimde daha fazladır. Sahil kesiminde göç edenlerin koyun ve arı varlığı yoktur.

Tablo 10: Hayvan Sahibi Hane Oranları (%)

| Hayvan Türleri | Bölgeler | | | | İl Geneli | |
|----------------|--------------|----------|--------------|----------|--------------|----------|
| | İç kesim | | Sahil kesimi | | | |
| | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden |
| Sığır | 82,81 | 18,75 | 67,19 | 37,50 | 75,00 | 28,13 |
| Koyun | 6,25 | 3,13 | 4,69 | 0,00 | 5,47 | 1,56 |
| Arı | 18,75 | 7,81 | 3,13 | 0,00 | 10,94 | 3,91 |

Hane başına düşen ortalama hayvan sayıları dikkate alındığında ise; il genelinde köyde oturan hanelerin sığır varlığı köyden göç eden hanelerden 7,5 kat, koyun varlığı 28,7 kat ve arı varlığı ise 1,6 kat daha fazladır (Tablo 11). T-testi sonuçları, il genelinde köyde oturan hanelerin sığır varlığı ile köyden göç eden hanelerin sığır varlığı arasındaki farkın önemli olduğunu göstermektedir ($t=7,445$; $p<0,01$). Sahil kesiminde göç eden hanelerin koyun ve arı varlığı olmayıp sığır varlığı yönünden de iç kesimde köyde oturan ve göç edenler arasındaki fark biraz daha fazladır. Hanelerin sahip olduğu sığır ve arı varlığı ile köyde oturma oranları arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır (sırasıyla $r=0,556$; $p<0,01$ ve $r=0,131$; $p<0,05$). Diğer bir ifadeyle, bu varlıklar arttıkça hanelerin köyden göç etme eğilimleri azalmakta veya köyde yaşama istekleri artmaktadır.

Tablo 11: Hane Başına Düşen Hayvan Varlığı

| Hayvan Türleri | Bölgeler | | | | İl Geneli | |
|----------------|--------------|----------|--------------|----------|--------------|----------|
| | İç kesim | | Sahil kesimi | | | |
| | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden | Köyde oturan | Göç eden |
| Sığır (baş) | 8,36 | 1,08 | 6,66 | 0,92 | 7,51 | 1,00 |
| Koyun (baş) | 4,45 | 0,20 | 1,28 | 0,00 | 2,87 | 0,10 |
| Arı (kovan) | 0,77 | 0,58 | 0,13 | 0,00 | 0,45 | 0,29 |

Gişi (2007), Göksun ilçesinde yaptığı çalışmada; köylerde oturanların %50'sinin, göç edenlerin ise %10'unun hayvan sahibi olduklarını ifade etmektedir. Özyazıcı vd. (2011), Samsun ve Sinop illerinde yaptıkları çalışmada; kırsal göçün tarımsal sürdürülebilirliğe etkilerini incelemişler, haneden göç eden kişi sayısı, işletme nüfusu, nüfus başına düşen saf hâsıla ve tarımsal üretimin gelirdeki payının sürdürülebilirliği negatif; yönetici profili, işletme arazisi büyüklüğü, dekara düşen işletme sermayesi, nüfusa düşen arazi büyüklüğü, tarım dışı faaliyet ve göç edenlerle maddi ilişkinin ise pozitif olarak etkilediğini belirlemişlerdir.

Sonuç

Araştırma bölgesinde göç edenlerle köyde oturanlar karşılaştırıldığında; göç eden hane reislerinin yaşlarının daha genç, nüfuslarının daha az, eğitim düzeylerinin ise daha yüksek olduğu görülmektedir. Köyde oturanların tarım dışı gelir kaynakları, bina, alet-makine, arazi ve hayvan gibi varlıklara sahip olma oranları ve bu varlıkların hane başına düşen miktarları göç edenlerden daha fazladır. Bu fark iç kesimde sahil kesimine göre daha fazladır.

Bu sonuçlar göç üzerinde etkili olan ve göçü kolaylaştıran faktörler hakkında bazı ipuçları vermektedir. Genç hane reislerinin gelecek hayatları bakımından şehirleri daha cazip buldukları görülmektedir. Bu da köylerdeki nüfusun gittikçe yaşlanmasına ve ileriki aşamalarda tarımsal faaliyetlerin aksamasına yol açabilir. Köyden göç edenlerin eğitim seviyelerinin daha yüksek olması genç kuşağın eskilere göre eğitim seviyelerinin gittikçe artış göstermesi ile açıklanabilir. Diğer taraftan eğitilmiş kesimin şehir hayatına daha kolay uyum sağlama ve daha nitelikli işler bulma şansı da daha fazla olabilir.

Köyden göç edenlerin tarım dışı gelir kaynaklarına daha az sahip olmaları bunları şehirlerde daha farklı gelir kaynakları bulmaya yönlendirmektedir. Bunun yanında yine bu kişilerin köyde oturanlara nazaran daha az mal

varlığına sahip olmaları da geçim kaygısı ve daha fazla gelir elde etme arzusunun göçte önemli rol oynadığını göstermektedir.

Kırsalda doğal nüfus artışı ve mevcut maddi imkânların da artan nüfusa yetmemesi ve diğer sebeplerden dolayı nüfusun bir kısmının köy dışına göç etmesi kaçınılmazdır. Bu göçün tamamen durdurulması mümkün olmadığı gibi bu istenen bir durum da değildir. Çünkü Türkiye'de kırsal kesimde yaşayan nüfusun oranı gelişmiş ülkelere göre hala çok yüksektir. O halde, öncelikle göç edenlerin gittikleri yerde daha iyi şartlarda yaşamaları için bazı tedbirler alınmalıdır. Köyden göç edenlerin eğitim seviyelerinin düşük olması herhangi bir mesleki formasyona sahip olmamaları nedeniyle şehirlerde vasıfsız ve ucuz işgücü olarak çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu kişilere mesleki eğitim verilmesi ve genel eğitim seviyelerinin yükseltilmesi bunların daha iyi şartlarda çalışmalarını sağlayacağı gibi köyde kalanlara da maddi açıdan daha fazla yardım etmelerine imkân sağlayabilir.

Kırsal alanda tarımsal geliri artırıcı eğitimler düzenlenmeli, özellikle kırsaldaki kadın ve gençlerin bu eğitimlere aktif katılmaları sağlanmalı, bu kişilerin girişimcilik ruhları ortaya çıkarılarak veya geliştirilerek işletmelerinin ekonomik yapılarına katkı yapmaları sağlanmalıdır. Köydeki en önemli ekonomik faaliyet olan tarımın desteklenmesi ile köyde yaşayanların gelir seviyeleri artacak, şehirlere olan göç hızı belli ölçüde yavaşlayacak ve köylerde belli bir genç nüfusun kalması sağlanacaktır.

Şehirlerdeki haberleşme, sağlık, belediye hizmetleri gibi şehirleri çekici hale getiren unsurların birebir köylerde de oluşturulması mümkün olmasa bile yine de ülkenin ekonomik şartları dikkate alınarak ve en gerekli olanlardan başlamak üzere bu imkânların kırsal alanlarda da oluşturulmasına gayret edilmelidir.

Kırsal alanda arazi ve sermayesi yetersiz, çalışma gücü az, belli bir gelir düzeyinin altında olan insanlar için yoksulluğun etkilerini azaltacak yeni sosyal politikalar uygulanmalı, bununla birlikte mevcut olanlar da devam ettirilmelidir.

Köylerde gelir düzeyini ve istihdamı artıracak politikalara (kırsal turizm, kırsal sanayi vb.) ağırlık verilmelidir. Örneğin; turizm potansiyeli olan köylerde turizm yatırımları teşvik edilmeli, kırsalda faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine devlet desteği verilmelidir. Kooperatif işletmeleri teşvik edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akış, A., Akkuş, A. (2003). Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) Şanlıurfa'daki Göçe Etkisi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (10): 507-543.
- Anonim (2006). Samsun İl Özel İdaresi Strateji Planı (2007-2009). Samsun. Erişim: 03.08.2011. <http://www.samsun.gov.tr/doc/stratejikplanSN.doc>
- Anonim (2010a). Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013). T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara. Erişim Tarihi: 20.08.2011. [http://www.tarim.gov.tr/Files/KirsalKalkinma/KKP\(2010_2013\).pdf](http://www.tarim.gov.tr/Files/KirsalKalkinma/KKP(2010_2013).pdf).
- Anonim (2010b). Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013). T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara. Erişim Tarihi: 20.08.2011. [http://www.tarim.gov.tr/Files/KirsalKalkinma/KKP\(2010_2013\).pdf](http://www.tarim.gov.tr/Files/KirsalKalkinma/KKP(2010_2013).pdf).
- Anonim (2011a). Büyük Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Anonim (2011b). İlçelere Göre Şehir ve Köy Nüfusu, Yıllık Nüfus Artış Hızı, Yüzölçümü ve Nüfus Yoğunluğu, 2000 ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları. <http://www.tuik.gov.tr>. Erişim Tarihi: 30.12.2011.
- Anonim (2014). İllerin Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı, 2008-2013. <http://www.tuik.gov.tr>. Erişim Tarihi: 23.05.2014.
- Arıkan, R. (2007). Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama. Asil Yayın Dağıtım Ltd. Ştd., Ankara.
- Bahar, O., Bingöl, F.K. (2010). Türkiye'de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2): 43-61.
- Cengiz, S., Baydur, C.M. (2010). Kırdan Kente Göç ve Tarımsal Verimlilik: Türkiye Örneği. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(2): 85-98.
- Gişi, İ. (2007). Göksun İlçesinde Yaşanan Göç Hareketlerinin Sosyo-Ekonomik Analizi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Gürbüz, M. (2007). Yüreğir'e Göç Eden Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Şehirleşme Sürecindeki Değişimi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi, (15): 1-12.
- Gürbüz, M., Karabulut, M. (2008). Kırsal Göçler ile Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi. Türk Coğrafya Dergisi, 50: 37-60.

- Güreşçi, E., Yurttaş, Z. (2008). Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14(2): 47-54.
- Karabulut, K., Polat, D. (2007). Türkiye’de Yaşanan Göç Olgusu Üzerine Bir Alt Bölge Uygulaması. 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, 24-25 Mayıs, 2007, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Özyazıcı, G., Ay, B., Aydoğan, M., Ceyhan, V. (2011). Kırsal Göçün Tarımsal Sürdürülebilirliğe Etkileri (Samsun ve Sinop Örneği). Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Yayınlanmamış Proje Raporu, Samsun.
- Pazarlıoğlu, M.V. (2007). İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1): 121-136.
- Uysal, M., Aktaş, S. (2011). Sıralı Regresyon Analizi ile Türkiye’deki İç Göçleri Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3): 191-200.
- Yenigül, S.B. (2005). Göçün Kent Mekânı Üzerine Etkileri. *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 18(2): 273-288.
- Yılmaz, C. (2010). Giresun’un Bulancak İlçesi Kırsal Kesiminde Nüfus Hareketlerinin Nedenleri, Yönü ve Başlıca Özellikleri. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 2(1): 147-160.